

Boris Zakošek

Povijesni arhiv Rijeka
Park V. Nazora 2
Rijeka

Žarko Acinger,

Franje Paravića 13
Rijeka

NEKA ISKUSTVA U PRIMJENI PROGRAMSKOG PAKETA 'ARMIDA' NA OBRADI ARHIVSKIH FONDOVA

UDK 681.3:930.25

Stručni članak

Autori daju prikaz svojih iskustava na popisivanju arhivske građe s pomoću programskog paketa ARMIDA. To je prvi računalni program u upotrebi u hrvatskim arhivima koji je razvijen upravo za tu djelatnost. Ukazuju na raznolike mogućnosti organizacije arhivskog sređivanja, te prikaza i pretraživanja znanja. Na kraju, osvrću se i na tehničke značajke i ograničenja programskog paketa.

Programski paket za rad u arhivima ARMIDA instaliran je u, uvjetno rečeno, središnje računalo Povijesnog arhiva Rijeka 1992. godine¹. Prvobitna inačica 1.1 zamijenjena je kasnije inačicom 2.0. S tim softverskim alatom, preciznije s pomoću programa 'Popisivanje građe', krenuli smo 1994. godine s arhivskom obradom fondova, bez posebne obuke, opskrbljeni tek s priručnikom za upotrebu programa inačice 1.1.²

¹ Programski paket ARMIDA predviđa instaliranje programa u više arhivskih računala. Konceptijski, središnje računalo je ono na kojemu se vodi osnovni registar fondova u jednom arhivu. Budući da u Povijesnom arhivu Rijeka, za sada, samo jedno računalo koristi mogućnosti ovog programskog paketa, središnje arhivsko računalo ovdje je ujedno i resorsko.

² Svjesni smo našeg pomalo plošnog načina izlaganja. Dva su razloga za ovakav pristup. Kao prvo, pišemo poglavito s korisničkog (arhivističkog) motrišta, a kao drugo, s obzirom da smo se tek u teoriji susreli s drugim računalnim programima za popisivanje građe (neki švicarski i talijanski modeli), rad ne možemo produbiti niti s relevantnom komparativnom analizom.

Odabir i osnovne značajke predmeta računalne obrade

Godišnjim planom i programom rada za 1994. godinu bilo je predviđeno da autor ovoga članka započne s obradom arhivskog fonda 'Riječka kvestura'. Arhivski fond te policijske oblasti nadležne za područje Kvarnerske provincije (područne jedinice u razdoblju između 1924. godine, kada je Rijeka Rimskim ugovorom pripala Italiji, pa sve do njene okupacije od strane Jugoslavenske armije u svibnju 1945. godine), jedan je od najvećih u Povijesnom arhivu Rijeka. Iznosi cca 150 d/m spisa, nekoliko knjiga (ne pomoćnih), te fragmente kartoteke. Do tada, 314 kutija bilo je registraturno popisano (popis je u rukopisu), dok je ostala građa bila dijelom kartonirana (442 kutije), a dijelom se nalazila u više ili manje rasutom stanju (cca 75 d/m). Sustav označivanja i arhiviranja spisa bio je otprije poznat. Spisi su se nakon urudžbiranja odlagali u dosjee označene alfanumeričkim simbolom za određenu materiju standardnih policijskih poslova. Klasifikacija dosjea se sastojala od 18 različitih kategorija, a posebno su bile izdvojene ministarske uredbe i upute razvrstane od A do Z. Policija je također vodila kartoteku osoba³.

Svjesno smo djelotvornost ovog računalnog programa započeli testirati na izradi popisa jednog većeg fonda. Dotadašnja iskustva s obradom manjih fondova ostavljaju otvorenim pitanje funkcioniranja programa na složenijim i većim strukturama. Smatramo da se popisivanje građe s pomoću ARMIDE može potvrditi ili ne potvrditi upravo na obradi masovnih datoteka. Budući da nisu sačuvane pomoćne uredske knjige 'Riječke kvesture', privlačila nas je programska mogućnost izrade relacijskih baza podataka, izrada kazala i njihovo automatsko pretraživanje. Planom sređivanja građe predviđeno je popisivanje kategorije po kategoriju predmeta/dosjea. Može bitni neuspjeh i odustajanje od računalnog popisivanja cjelokupne građe fonda, ne bi stoga prouzročili nenadoknadivu štetu, s obzirom da i djelomični podaci, podaci o pojedinim kategorijama građe, mogu biti od koristi u svakodnevnoj operativnoj arhivskoj djelatnosti. Osim toga, to je građa II. vrijednosne kategorije, u globalu je dosta oštećena, pa će njena računalna obrada znatno smanjiti potrebu korištenja originalne arhivske građe fonda (zadiranja u samu arhivalnu tvar).

³ Osnovne podatke o arhivskom fondu 'Riječka kvestura' vidi u: Vodič Historijskog arhiva Rijeka, Posebna izdanja HARO 7, Pazin – Rijeka 1980, str. 122. Valja upozoriti i na jednu nepreciznost u tom tekstu. Policijska kartoteka je fragmentarna, sačuvani su tek kartotečni listići za nekoliko slova.

Rukovanje programom⁴, komunikacijski format programa⁵

Program 'Popisivanje građe' jedan je od četiri programa programskog paketa ARMIDA. Da bismo se mogli njime služiti, bilo je potrebno izvršiti neke predradnje.

Popisivanje se nalazi u djelokrugu rada tzv. 'neovlaštene osobe'. To znači, da pojedini arhivist ne može započeti s popisivanjem ako odabrani arhivski fond nije unesen u osnovni registar fondova arhiva na tzv. središnjem arhivskom računalu, te ako ondje u predviđenu rubriku nije upisana oznaka resora, a fond prenesen u resor zaduženog arhivista. Pritom valja naglasiti, da oznaku resora nije nužno odrediti odmah pri upisu novog fonda u registar, već se to može učiniti naknadno, a resor za pojedini fond se može i mijenjati.

Program 'Popisivanje građe' teoretski omogućava unos podataka u jednoj osnovnoj i 27 ostalih datoteka. Koje će se datoteke tijekom obrade stvarno popunjavati, ovisi o značajkama arhivskog fonda u obradi i o dokumentacijsko-informacijskim potrebama koje zgotovljeni popis mora zadovoljiti. Odabrane datoteke valja najprije kreirati, a moguće je i naknadno kreiranje ili brisanje datoteka koje su se pokazale suvišnim. Jedino je popunjavanje osnovne datoteke obavezno u svim popisima.⁶

Nakon što smo obavili navedene predradnje, zatim ušli u program, odabrali fond čije arhivalije ćemo popisivati te prošli provjeru identifikacije (s pomoću tajnog koda ili bez njega⁷), na maski računala pojavljuje se popis od 6 mogućih programskih operacija odnosno menija. Izborom menija 'Unos podataka' započeli smo sa središnjem. Početno se pokazuje obrazac odnosno format osnovne datoteke od 15 polja.⁸

⁴ Budući da je svim državnim arhivima u Hrvatskoj dostavljen hrvatski prijevod Priručnika za upotrebu programa, a zainteresiranima izvan arhiva on može biti dat na uvid, nećemo potanko opisivati sve značajke i mogućnosti koje program pruža, već ćemo se zadržati na izlaganju sadržaja u onoj mjeri, koliko je potrebno da bi se mogao pratiti naš dosadašnji rad na obradi predmetnog fonda.

⁵ Sintagmu "komunikacijski format" preuzeli smo od dr. Miroslava Tuđmana. U pojmovnom smislu, komunikacijski format, kao opći oblik dokumenta i opis i raspored svih elemenata koji tvore dokument kao materijaliziranu poruku, određen je podacima ili elementima koji tvore ili opisuju jedan dokument te načinom prikaza tih elemenata, načinom njihove organizacije i rasporeda, odnosno pravilima njihova strukturiranja. Vidi: Miroslav Tuđman, *Struktura kulturne informacije*, Zagreb, Zavod za kulturu Hrvatske, 1983, str. 80.

⁶ Poblje o načinu kreiranja datoteka, vidi poglavlje E.0.1.0., E.0.1. i E.0.2. 'Priručnika za upotrebu programa'.

⁷ Tajni kôd pojedini arhivist upisuje prilikom izrade popisa korisnika programa (poglavlje C.1.4.0. 'Priručnika').

⁸ Sintagma *osnovna/e datoteka/e* rabi se u 'Priručniku' i prilikom unosa podataka na samoj maski, po našem mišljenju, pogrešno i nejasno. Funkcijski je osnovna datoteka samo ona koju smo upravo opisali, budući da je jedina obvezna u svim popisima, dok je sve druge potrebno, kao što smo već rekli, posebno kreirati. Nakon što je u 'Priručniku' objašnjen smisao i rad osnovne datoteke, prelazi se na ulomak naslovljen s 'Unos podataka u ostale datoteke popisa'. No, nadalje se opisuje smisao i rad datoteka koje

Program automatski upisuje signaturu fonda, broj arhivske jedinice po logici rastućeg tekućeg niza, te godinu unosa podataka (eventualno i godinu promjene podataka ako se dogodi). Ova polja (osim godine promjene podataka), te polje 'vrsta građe' koju upisuje sam korisnik, moraju biti obvezno popunjena kako bi program mogao nastaviti s radom.⁹ Nadalje, raspoložemo s 3 polja za unos početne i završne godine ili stoljeća na koje se odnosi građa, te 7 polja za unos različitih alfanumeričkih oznaka.

Rad na popisivanju građe započeli smo s obradom dosjea signature A1. Tako su označeni policijski spisi razvrstani u kategoriju 'informacije'. U toj kategoriji dosje se u pravilu formirao za jednu fizičku osobu, izuzetno za više fizičkih osoba ili za pravnu osobu.

Kao i inače pri opisu arhivske građe, i ovdje je bilo moguće na više načina odrediti pojam arhivske jedinice. U našem slučaju jednu arhivsku jedinicu tvori jedan dosje. S motrišta ekonomičnosti memorijskog prostora bilo bi poželjnije da smo kao jedinični obavijesni entitet odabrali, primjerice, jednu arhivsku kutiju. No tako bi se izgubili neki informacijski probici. O spomenutim dvojabama reći ćemo nešto više kasnije.

Do danas je oblikovano cca 30 000 arhivskih jedinica naznačene signature A1. One sadrže obavijesti o osobama čija prezimena započinju slovima od A do Z.¹⁰ Osim spomenutih obveznih polja osnovne datoteke, u svakoj arhivskoj jedinici popunjena su još i dva polja za unos alfanumeričkih podataka naslovljena sa 'Šifra A1' i 'Šifra A2'. U prvo polje unosimo podatke o (privremenom) broju arhivske kutije u kojoj se dosje nalazi, a u drugo oznaku kategorije dosjea, tj. signaturu A1. Polja koja bi trebala sadržavati vremensku dataciju građe nismo popunjavali stoga, što je sav materijal 'Riječke kvesture' nastao u svega dvadesetak godina, pa bi točno određenje vremenskog raspona nastanka spisa za svaku jedinicu odnosilo isuviše vremena.

su u poglavlju E.0.1. naznačene kao '1. Osnovne datoteke' (?). Nešto opširnije sam se zadržao na ovom slučaju stoga, jer je on vrlo zoran primjer za veliki broj nepreciznosti u opisu ovoga programskog paketa.

⁹ Jasno je da se broj jedinice automatski upisuje, jer on uz signaturu fonda kasnije omogućuje povezivanje različitih datoteka u relacijsku bazu podataka. I opet jedna nepreciznost u 'Priručniku'. U poglavlju E.1.1.0. navedeno je da je u osnovnu datoteku obvezatno upisati vrstu građe, signaturu arhivske jedinice i godinu. Kao prvo, obvezatno se upisuje samo vrsta građe, dok druga obvezatna polja upisuje program automatski. Drugo, obvezatan je automatski unos broja arhivske jedinice (koji može, ali i ne mora biti ujedno i njena nova signatura), dok izvornu ili neku arhivski utvrđenu signaturu – sukladno strukturnim cjelinama fondova, registraturnom planu, klasifikacijskom nacrtu ili sličnome, upisujemo u polja 'Šifra...'.

¹⁰ Budući da cilj ovoga rada nije prikaz sadržajnih značajki predmetnog arhivskog fonda, nećemo se opširnije osvrnuti na vrstu podataka koje je policija prikupljala pod skupnim nazivom 'informacije'. Opcenito govoreći, tu su sakupljeni raznovrsni podaci o osobama koje: nisu označene kao (aktivni) subverzivni elementi unutar ili izvan pokrajine, nisu stranci, nisu dužnosnici i osoblje kvesture.

Nakon što smo potvrdili točnost upisa u osnovnu datoteku, program nas postavlja na format za izbor ostalih datoteka popisa. Te datoteke nije obvezno popunjavati. Jednostavnim postupkom možemo prijeći na unos podataka osnovne datoteke za sljedeću arhivsku jedinicu (što naša konkretna zamisao o obradi arhivalija Riječke kvesture ne predviđa). Ponovnim odabirom operacije 'Unos podataka', prije nego što se na maski pojave polja osnovne datoteke, na displeju se pokazuje pitanje "Da li želiš prijenos podataka iz prijašnjeg zapisa?". Potvrdnim odgovorom, zapis podataka iz osnovne datoteke prethodne jedinice u cijelosti se prenosi u sljedeću jedinicu. Opisana mogućnost je znatno ubrzala rad na obradi fonda, budući da i stotinjak arhivskih jedinica u osnovnoj datoteci iskazuje istovjetne podatke.

Od mogućih 27 'ostalih datoteka' programskog paketa ARMIDA, za potrebe obrade fonda Riječke kvesture kreirali smo 13 datoteka. U većoj ili manjoj mjeri, tijekom dosadašnjeg rada unosili smo podatke u svega sedam datoteka. U grupi ostalih datoteka koje su, po našem mišljenju, nespretno nazvane 'Osnovne datoteke', u svakoj arhivskoj jedinici neizostavno popunjavamo jedino datoteku 'Naziv, opis arhivske jedinice'. U pravilu, tu upisujemo prezime i ime fizičke osobe na koju se dotični policijski dosje odnosi. Iznimno, upisujemo naziv pravne osobe ili predmetnu odrednicu, ako je dosje izvorno tako obilježen.

Kako bismo izbjegli neke implikacije kojih bi nam razrješenje oduzelo suviše vremena, te udovoljili zahtjevu za poštivanjem načela prvobitnog reda, predmetne odrednice nismo prevodili na hrvatski jezik, već smo zadržali talijanski original. Isto smo učinili s talijaniziranim oblicima slavenskih prezimena i imena, osim ako spisi dosjea izričito ne ukazuju na pogrešku pisara. Vrlo rijetko upisujemo podatke u datoteku 'Sadržajni opis arhivske jedinice', i to samo onda ako neke relevantne sadržaje dosjea nije bilo moguće smjestiti u raspoložive opisujuće (deskriptorske) datoteke. U datoteci 'Napomene' pak, kratkom opaskom 'dosje prazan' ukazujemo na činjenicu da pojedini dosjei ne sadrže spise. Kao nepotrebne za rad na popisivanju predmetne građe iz ove grupe, ocijenili smo datoteke: 'Vanjski opis arhivske jedinice', 'Materijalna sigurnost' i 'Prezentacija i objavljivanje'.¹¹

Drugu grupu datoteka tvore 'Datoteke deskriptora'. Ovisno o procjeni relevantnosti sadržaja ili osobe koja je nositelj ili u vezi s nositeljem pojedinog dosjea, podatke unosimo u opisujuće (deskriptorske) datoteke: 'Mjesto', 'Ime pravne osobe', 'Ime fizičke osobe' i 'Stvarna odrednica'.

¹¹ Datoteke koje nismo kreirali, ili smo ih kreirali, ali ne i popunjavali, nećemo pobliže obrazlagati stoga, što o njima nemamo ništa više reći od onoga što piše u Priručniku za upotrebu programa. Pretpostavljamo da je svim čitateljima ovoga članka, koji su zaposleni u hrvatskim arhivima, dostupan tekst 'Priručnika', dok ga ostali zainteresirani sigurno mogu dobiti na uvid u arhivskim čitaonicama.

Predmetni policijski dosjei usmjereni su ka prikupljanju podataka o pojedincima – fizičkim osobama. Ta činjenica određuje i konkretne sadržaje naših deskriptorskih datoteka, pa je stoga i logično da su ondje najpopunjenije datoteke 'Ime fizičke osobe' i 'Stvarna odrednica'. Prvobitna je zamisao bila da se ime fizičke osobe, koje je ujedno i naziv arhivske jedinice, također unese i u deskriptorsku datoteku fizičkih osoba, što je u programu moguće učiniti na vrlo jednostavan način. Od toga smo odustali zbog uštede memorijskog prostora, a i stoga što se pokazalo, da pri pretraživanju od takvog dupliranja podataka nema velike koristi. U spomenutu deskriptorsku datoteku unesena su imena značajnijih osoba koje nisu nositelji dosjea ili su pak za uvrštenje u datoteku presudili upravno-operativni korisnički razlozi¹². U deskriptorsku datoteku 'Stvarna odrednica' uvrstili smo političke kvalifikacije pojedinaca koje je policija smatrala subverzivnima, zatim zvanja, naslove i dužnosti višeg društvenog utjecaja i ugleda, te druge odrednice za koje držimo da ukazuju na sadržaje od šireg povijesnog interesa. S vremenom je, empirijskim putem, nastao jedan zaokružen, gotovo zatvoren tezaurus stvarnih odrednica (ključnih riječi), pod koje su ustvari supsumirani različiti pojmovi.¹³

Uz svaki upis u spomenute deskriptorske datoteke može se vezati upis u tekstualnu datoteku veličine 99 redova. Ovu mogućnost koristili smo u slučaju potrebe nadopune ili objašnjenja pojedinog deskriptora.

Vrlo je rijetko sadržaj dosjea usmjeren k važnijem opisu neke pravne osobe ili lokaliteta, pa su tako datoteke 'Mjesto' i 'Pravna osoba' gotovo prazne. U grupi datoteka deskriptora, nismo kreirali datoteke 'Odgovornost za nastanak arhivske jedinice' i 'Izdavaštvo, naklada, distribucija, tisak'.

Od datoteka iz grupe 'Ostale datoteke', nije se ukazala potreba za kreiranjem niti jedne, a iz grupe 'Datoteke veza arhivskih jedinica' kreirano je sljedećih šest datoteka: 'Ponavljajući opis arhivskih jedinica', 'Veza s prijašnjom signaturom', 'Veza signatura među fondovima', 'Veza s knjigom akvizicija', 'Veza s mikrofilmovima' i 'Veza signatura fotografija'. Premda teorijski vrlo dobro zamišljene i korisne, u praksi je za popunu ovih datoteka potrebno znatno više vremena nego što bi to bilo opravdano obavijesnim probicima koje bi donosile, tako da su one za sada ostale prazne.

¹² Primjerice, indeksirao sam imena svih osoba koje su na nasilan način izgubile život tijekom razdoblja fašizma i za vrijeme Drugog svjetskog rata, ili su u to vrijeme bile internirane, konfinirane, zarobljene, zatvorene bez sudskog postupka i sl.

¹³ Ovdje se nećemo šire osvrtni na problem pojma, oblikovanja i uporabe tezaurusa pri izradi arhivskih popisa. Empirijski način izrade kontroliranog rječnika (tezaurusa) svakako je legitiman u informacijskim znanostima.

Vratit ćemo se nakratko raspravi oko definiranja pojma arhivske jedinice u ovom popisu. Zbog čega je kao jedna arhivska jedinica uzet jedan dosje, a ne jedna arhivska kutija ili nešto drugo? Da su kojim slučajem sačuvane pomoćne knjige ovoga arhivskog fonda, ili da nismo namjeravali izraditi imenska i predmetna kazala arhivske građe, ova druga mogućnost bi s motrišta ekonomičnosti radnog vremena i memorijskog prostora bila mnogo razboritija. Programski je naime utvrđeno, da se deskriptori uvijek vežu uz broj arhivske jedinice. Budući je nama ovdje stalo do vezivanja deskriptorskih odrednica uz ime i prezime osobe za koju je oblikovan dosje, to je najlakše bilo izvesti tako kako smo i učinili, da svaki dosje formira posebnu arhivsku jedinicu. U protivnom, bilo bi potrebno uz svaku deskriptorsku odrednicu upisivati i ime i prezime nositelja dosjea. Koliko bi takav postupak usporio rad na popisivanju građe, mislim da nije potrebno niti komentirati.¹⁴

Izbornik 'Ažuriranje podataka', koji se također aktivira kroz program 'Popisivanje građe', omogućava mijenjanje i dodavanje podataka u bilo kojoj datoteci i bilo kojoj arhivskoj jedinici. Tu su ponuđene tri operacije: 'Ažuriranje svih podataka', 'Ažuriranje pojedinačnih datoteka' i 'Brisanje podataka označenih za brisanje'.

Ažuriranje podataka najčešće smo radili kako bi se ispravile pogreške. U slučaju kada valja ispraviti (ili nadopuniti) neki podatak osnovne datoteke, to se mora obaviti pokretanjem operacije 'Ažuriranje svih podataka'. Ostale se datoteke ispravljaju s pomoću spomenute operacije ili s pomoću operacije 'Ažuriranje pojedinačnih datoteka'.

Arhivsku jedinicu koju želimo ažurirati moguće je pronaći na vrlo jednostavan način. Potrebno je tek na displeju odabrati jednu od ponuđenih mogućnosti. Osnovnu i ostale datoteke pojedinih arhivskih jedinica pronalazimo tako, da nas program postavlja na početak ili na kraj cjelokupne datoteke ili na određenu jedinicu, ako je poznat njezin broj; osnovnu datoteku je moguće ažurirati još i s pomoću upisa nekog od njezinih parametara, a ostale datoteke i s pomoću tekstualnih upisa odnosno upisa deskriptora. Ovo posljednje često koristimo za potrebe pretraživanja podataka (umjesto korištenja programa 'Traženje podataka'), budući je rad na popisivanju građe još u tijeku, a obrađeni se dio fonda često koristi u operativne svrhe.

Kada smo aktiviranjem operacije 'Ažuriranje svih podataka' došli do tražene arhivske jedinice, i kada smo s pomoću 'strelice lijevo' ili 'strelice desno' došli do bilo kojeg parametra osnovne datoteke što ga želimo izmijeniti, to možemo učiniti jednostavno pritiskom na 'Enter' i upisom novog podatka. Tada se automatski među parametrima osnovne datoteke javlja i podatak o godini u kojoj je ažuriranje obavljeno. Ostale datoteke također možemo ažurirati s pomoću operacije 'Ažuriranje svih podataka', no da bi nas kursor postavio na polja ostalih datoteka, moramo prethodno

¹⁴ Druga stvar bi bila kada bi se odrednice vezivale uz, primjerice, broj urudžbenog zapisnika.

aktivirati funkcijske tipke 'Ctrl F6'. Ako podatke ostalih datoteka ažuriramo putem operacije 'Ažuriranje pojedinih datoteka', ispravke se vrše na isti način kao što smo opisali za slučaj parametara osnovne datoteke, no tada možemo ažurirati samo onu datoteku koju smo odabrali.

Ako na računalnom displeju želimo dobiti pregled svih podataka iz grupe ostalih datoteka istovremeno (za pojedinu arhivsku jedinicu), to će se, nakon što smo kursor postavili na željenu jedinicu, ostvariti pritiskom na tipku 'F6'. Pritom je poredak podataka uvijek isti, bez obzira na poziciju iz koje se operacija aktivira.

Vrlo praktičnim pokazao se način na koji program pretražuje traženu numeričku ili tekstualnu odrednicu. Pretraživanje, logično, teče od početka ka kraju datoteke. Nakon upisa traženog parametra ili tekstualne odrednice, kursor se javlja na prvo-pronađenoj arhivskoj jedinici koja udovoljava postavljenom uvjetu unutar odabrane datoteke, a zatim pritiskom na tipku 'Tab' na svaku sljedeću odgovarajuću, i tako nadalje sve do kraja datoteke. Pritom program prepoznaje određeni slovni ili numerički sklop na bilo kojem položaju u riječi.

Treću, posljednju operaciju koju nudi izbornik 'Ažuriranje podataka', tvori mogućnost poništavanja podataka označenih za brisanje. Podatak što ga valja izbrisati označi se prethodno znakom asteriksa uporabom tipke 'F7', a zatim se pokrene operacija brisanja. Ovo je jedini način na koji se bilo koji suvišni upis može izbrisati iz svih datoteka programa.

Od preostala tri izbornika što ih nudi program 'Popisivanje građe', za sada smo se služili jedino onim 'Ostali rad s datotekama'. Izbornici 'Sortiranje' i 'Izrada popisa' bit će u uporabi u kasnijim fazama sređivanja predmetnog arhivskog fonda. U svakodnevnom radu s programom, u spomenutom izborniku 'Ostali rad s datotekama', od posebne je važnosti operacija 'Sigurnosno kopiranje'¹⁵. U težnji za uštedom prostora na jedinicama vanjske memorije, svakodnevno, pri kraju radnog dana obavimo sigurnosno kopiranje, i to jedino DBF podataka, s obzirom da se indeksne datoteke bez problema mogu nanovo kreirati iz pohranjenih DBF datoteka. Problem je nastao onda, kada je jedna datoteka narasla do razmjera koji nadilaze memorijski prostor disketne jedinice podesne za raspoloživo arhivsko računalo. Programski je uređeno tako, da "Ako pojedina datoteka prelazi kapacitet jedne diskete, prijenos vrši za to odgovarajuća osoba pomoću drugih programa."¹⁶ Koautor ovoga teksta poslužio se za tu svrhu programom za spremanje podataka.

¹⁵ Operacija sigurnosnog kopiranja nije opisana u 'Priručniku'. Tako sam funkcije te operacije iskušavao s pomoću programskih uputa na računalu, najčešće po principu pokušaja i pogreške.

¹⁶ 'Priručnik', poglavlje C.2.3.3., Izrada rezervne kopije registra fondova na resoru. Budući da proces sigurnosnog kopiranja popisa građe, kao što smo već naglasili, u 'Priručniku' nije opisan, za isti primjenjujemo analognu uputu za kopiranje resorskog registra.

Daljnji planovi za računalnu obradu fonda Riječke kvesture

Predstoji arhivistička obrada i unos podataka u računalno za preostale kategorije građe predmetnog arhivskog fonda. Ovisno o sadržaju i značaju pojedinih serija, arhivske jedinice bit će oblikovane na manje ili više sličan način, kao i kategorije građe što smo ju prethodno opisali. Pri izradi sumarnog inventara koristit će se mogućnost prebacivanja sveukupnih podataka u tekst datoteke, što će nadalje biti osnova za oblikovanje klasičnog sumarnog inventara. Odvojeno od inventara, bit će izrađena imenska i predmetna kazala. Iako nepodesan za rad na mreži, prilagodbom i prijenosom podataka iz programskog paketa ARMIDA na odgovarajući program podesan za *online* pretraživanja, popis građe arhivskog fonda Riječka kvestura bit će dostupan i na elektronskom mediju.¹⁷

Tehnički detalji programskog paketa ARMIDA – komentar i neki problemi pri korištenju

Program za instalaciju kopira sve potrebne datoteke za rad paketa u jedan poddirektorij (ĐAR) gdje se nalazi program i osnovne programske datoteke te pet poddirektorija (ĐARĐAR1 – ĐARĐAR5) u kojima se nalaze ostale datoteke potrebne za rad paketa. Prilikom instalacije program zabilježi točnu fizičku lokaciju datoteka na tvrdom disku računala, pa ukoliko se vrši optimizacija diska (s pomoću NortonSpeedsik-a, CP Compress-a ili sličnih programa) u opcijama programa za optimizaciju obvezno treba navesti da se datoteke ovog programskog paketa ne pomiču sa svojih fizičkih lokacija na tvrdom disku. To je potrebno stoga, jer nakon izvršene optimizacije diska, bez tako podešenih parametara, programski paket postaje neupotrebljiv.

Programski paket je ograničen na rad samo u operativnom sustavu DOS i to isključivo u Microsoft DOS verziji 5.00.

Podaci su organizirani u datoteke formata .DBF koji je vrlo raširen i kao takav lako upotrebljiv i u drugim programskim paketima, a pretraživanje i pristup podacima putem programskog paketa ARMIDA organizirani su s pomoću .NDX datoteka. Ispisi pojedinih popisa (datoteka) se ispisuju u datoteke ASCII formata istog naziva kao i datoteke s podacima, ali sa ekstenzijom .TXT (datoteke s podacima imaju ekstenziju .DBF). Moguće je kreirati novi ekranski prikaz; no za to je potrebno izvršiti upis naziva datoteke koja sadrži ekranski prikaz u datoteku za povezivanje

¹⁷ Za to do danas nisu stvoreni svi tehnički uvjeti. Arhivsko računalo s pomoću kojega se izrađuje navedeni popis ima skroman memorijski kapacitet, pa stoga dvojimo da će se na njemu podaci o cjelokupnom fondu moći steći istovremeno. Nadalje, programski nije još riješena potreba selektivnog pristupa podacima, a niti sam rad na mreži općenito nije bez upita.

ekrana. Datoteku koja sadrži ekranski prikaz moguće je kreirati u bilo kojem tekst editoru dok se upis u datoteku za povezivanje ekrana obavlja s pomoću programskog paketa dBase.

Kod korištenja paketa događa se da neke funkcije nije moguće koristiti zbog nedostatka slobodne radne memorije računala ili je pretraživanje usporeno. Uzrok tome je u organizaciji paketa; da bi došli do traženih podataka potrebno je prijeći preko nekoliko izbornika (pozvati više potprograma te otvoriti više datoteka za povezivanje) što smanjuje raspoloživu količinu memorije i otežava pretraživanje. Najviše prostora na računalu zauzimaju datoteke koje sadrže opise obavljenog posla ili detaljniji opis građe. U svaki red opisa, napomene ili komentara moguće je upisati do 62 znaka, a u svaki se redak upisa koristi jedan zapis (slog) u datoteci. To znatno povećava veličinu takvih datoteka i time smanjuje slobodni memorijski prostor, usporava pretraživanje podataka i otežava održavanje indeksa (veza) između pojedinih datoteka. To se može vidjeti naročito na datoteci napomena (REG_I.DBF).

Iako bi bilo poželjno, da programski paket ovakvog tipa može raditi na mreži računala, to zbog koncepcije i alata u kojem je paket izrađen nije moguće, što znatno smanjuje njegovu operativnu upotrebljivost.

Zusammenfassung

EINIGE ERFAHRUNGEN IN DER ANWENDUNG DES KOMPUTERPROGRAMS 'ARMIDA' ZUR ERSCHLIESSUNG DER ARCHIVBESTÄNDE

Im Historischen Archiv von Rijeka (Povijesni arhiv Rijeka), ist seit dem Jahr 1992. das, speziell für Archivarbeiten entwickelte, Computerprogramm ARMIDA installiert. Sei dem Jahr 1994. wird es bei der Ausarbeitung des Verzeichnisses einer der grössten Bestände im Historischen Archiv von Rijeka, der Questur von Rijeka, genutzt. Das Programm hat sich bei der Bearbeitung der Archivalien dieses Polizeigremiums aus dem sogenannten italienischen Period von Rijeka, als sehr brauchbar gezeigt. Bei dem genannten Bestand fehlen nämlich die Hilfsbücher, was man mit der programminhärenten Indexierung erfolgreich ersetzen kann. Überhaupt, das Programm ist sehr nutzvoll bei der Bearbeitung grosser Anzahl standardisierter Archiveinheiten. Wegen einigen programmatischen Problemen geschieht es nun aber in der Praxis öfters, dass man wegen des Mangels der Arbeitsmemorie des Computers, verschiedene Funktionen des Programms nicht in Tätigkeit setzen kann. Die grösste Beschränkung des Programms liegt aber darin, dass es nicht die Möglichkeit zur Vernetzung der Datoteken bietet, was aber im Betracht der Aufgaben der kroatischen Staatsarchiven von grösster Wichtigkeit wäre.